

Варшава, липень 2016 року

Україна. Новий уряд, старі виклики?

Обговорення першої сесії зустрічі

Ришард Лучин

“Якби Україна в перші роки після падіння комунізму пішла шляхом Польщі, то вже в 1999 року дохід на душу населення був би в ній удвічі вищий, ніж той, з яким ми мали справу, — сказав проф. **Лешек Бальцерович**, доводячи потребу проведення українським урядом швидких і широкомасштабних реформ. Новостворений кабінет Володимира Гройсмана повинен змірятися з роками занедбань попередніх урядів, які довели до нинішньої винятково складної ситуації. Чергові покоління політиків уникали введення реальних змін, мотивуючи це захистом населення від болісних наслідків реформ, та насправді дбали про власні політичні вигоди.

Як говорив Бальцерович, покликаючись на рапорт Олега Гаврилишина, ключовими для відставання України стали перші роки після падіння комунізму. Як висловився колишній віце-прем'єр РП, “дещо парадоксальна коаліція” посткомуністів з націоналістами, яка тоді опинилася при владі, приділяла мало уваги економіці, трактуючи її як “прозу життя”, не варту особливого зацікавлення. Бездіяльність тодішньої влади уможливила утворення деформованого олігархічного капіталізму, тоді як Польща, через програму глибокої дерегуляції і приватизації, створила справжній капіталізм з вільним ринком. Певні надії на реформи в Україні з'явилися з приходом до влади Леоніда Кучми, який, проте, не знайшов в собі досить сили, щоб довести їх до кінця. Внаслідок цього утримався статус-кво, а вплив олігархів навіть зріс. Період після Помаранчевої революції (який Лешек Бальцерович назвав “сумним видовищем”) також мав мало спільного із реалізацією очікувань, покладених на нову владу. Було “мало реформ, багато чвар”, що остаточно привело до влади Віктора Януковича. Янукович вів експансивну бюджетну політику і серйозно збільшував заборгованість держави. Проведена за його правління невелика реформа з підвищення пенсійного віку не стала тим необхідним великим кроком в напрямку змін.

Після перемоги Революції Гідності та втечі Віктора Януковича в лютому 2014 року нова влада мусила змірятися не тільки зі спадком занедбаних реформ та заборгованості епохи Януковича. Величезним потрясінням стала також російська агресія — як мілітарна, так і економічна, що охопила блокаду експорту українських товарів та обмеження їх транзиту. На думку Бальцеровича, “беручи до уваги успадкований стан економіки, уникнути рецесії було неможливо”. Коли йдеться про оцінку розмірів рецесії, варто пам'ятати, що значна її частина настала внаслідок втрати Києвом контролю над частиною території держави та падіння ВВП, що стало автоматичним наслідком. Однак дії Арсенія

Яценюка, Петра Порошенка і голови Національного Банку України Валерії Гонтаревої дозволили уникнути повної катастрофи. За допомогою політики заощаджень — часом драматичних — вдалося запобігти цілковитий крах державного бюджету, потенційно трагічний для всього суспільства. Хоча процес стабілізації ще не завершено, то мірою успіху може бути зниження дефіциту бюджету з близько 11% ВВП в 2014 році до близько 3,5% сьогодні. Новій владі також вдалося здійснити санацію банківської системи, яка “була в стані банкрутства”. Відпущено курс гривні, що, згідно з оцінкою Бальцеровича, було слушним кроком попри початкове зниження вартості гривні.

Однак успіхи післямайданної влади не обмежилися бюджетно-фінансовою сферою. Розпочато також процес інституційних змін, результатом чого стало хоч би створення Національного Антикорупційного Бюро України. Хоча його активно критикують за брак конкретних дій, та, на думку Бальцеровича, саме створення інституції, в якій працює понад 500 осіб, в тому числі понад 100 — у слідчому відділі, вже є певним досягненням. Другим поданим в виступі колишнього міністра фінансів РП прикладом розпочатої зміни в інституційних структурах держави є початок процесу перебудови НафтоГазу, найбільшого державного підприємства в енергетичній галузі України. В газовому секторі бачимо ще два безсумнівні досягнення. По-перше, запроваджено ринкову ціну на газ, що дозволило зменшити фінансову підтримку для НафтоГазу. Водночас забезпечено компенсації для осіб з низькими доходами, яких торкнулася ця реформа. По-друге, дуже важливим досягненням в газовому секторі є незалежнення від поставок російського ГазПрому. Упродовж двох років зменшено поставки з понад 40 млрд кубічних метрів до майже нуля сьогодні. Такому обмеженню сприяло зменшення продукції в країні, проте не можна забувати про велике значення раціоналізації споживання газу і диверсифікацію його поставок.

Хоча певні досягнення післямайданної влади не підлягають сумніву, Україна поки що перебуває на початку шляху реформ. Як говорив проф. Бальцерович, хоча “в кожній країні звичайно є більше планів, ніж справжніх реформ, виглядає, що серед людей влади панує розуміння: зараз найкращий час, аби рушити вперед, зробити це все і в пакеті”. Бо саме швидкі комплексні дії, на думку колишнього віце-прем'єра РП, становлять ключ до успіху програми реформ. Треба їх провести швидко й одночасно, завдяки чому виникне синергія між змінами. Мало того, є шанс на краще прийняття реформ в суспільстві завдяки “підсолонженню” болісних змін.

Саме підготування комплексної програми реформ і надання порад в процесі її імплементції становить головне завдання міжнародної групи радників, яку скликав президент Петро Порошенко і якою керують Лешек Бальцерович і колишній міністр фінансів та віце-прем'єр Словаччини Іван Міклош. Представлена групою програма називає стратегічні цілі, які повинна зреалізувати влада в Києві. Першою і ключовою з них є зміцнення фінансової й економічної стабільності України, “без якої жодної іншої мети досягнути не вдасться”. Повинно також розпочатися прискорення введення вільноринкових реформ, які стимулюють вільну конкуренцію замість неринкових доходів. Щоб це стало можливе, необхідно розбити монополістські структури в економіці, як приватні, так і державні. Надзвичайно важливим здається також реальне функціонування принципів правової держави, обов'язково супроводжуване боротьбою з джерелами корупції — їх належить викорінювати передовсім шляхом дерегуляції економіки й усуненням “телефонного права” з чиновницьких рішень, що спричинить значне зменшення нагод для формулювання корупційних пропозицій. Наступною стратегічною метою є перебудова державних структур в такий спосіб, щоб вони перестали бути баластом для громадян та їхніх економічних ініціатив. Замість старих шкідливих структур треба збудувати нові, якомога більш децентралізовані. Для успіху реформ в Україні необхідно також забезпечити зовнішню безпеку країни.

Відповідаючи на питання з залу, проф. Бальцерович підкреслив значення, яке має застосування компенсацій ринкових цін на газ для найбідніших, проте зазначив, що “найбільшою небезпекою для України стала б ситуація, в якій влада намагалася б підтримувати всіх”. Бо ж не вдасться поліпшити ситуації змаргіналізованих груп без забезпечення економічного зростання, яке, своєю чергою,

неможливе без досягнення збалансованого бюджету. Отож пріоритетом для нинішнього уряду має бути впровадження реформ. Їх запізнення “в нинішній ситуації було б найгіршою стратегією, як економічною, так і політичною”. Бальцерович сподівається, що введення комплексної програми реформ розпочнеться вже на зламі серпня-вересня 2016 року.

Зустріч "Україна. Новий уряд, старі виклики?" відбулася в Фундації Баторія 27 червня 2016 року

The Stefan Batory Foundation

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
tel. +48 22 536 02 00
fax +48 22 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Тексти доступні на ліцензії
Creative Commons. Визнання
авторства на тих самих умовах
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

